

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR KÖZKÖNYVTÁRAK
KÖZLÖNYE

A MAGYAR KÖNYVTÁROSOK ÉS LEVÉLTÁROSOK EGYESÜLETÉNEK MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN

*1942. évi folyam * II. füzet*

BUDAPEST

KIADJA A M. NEMZ. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA 1942

A Magyar Könyvszemle

Szerkesztő- és Kiadó-Bizottsága

azon könyvtárak igazgatóiból alakul, amelyek a Magyar Könyvszemle kiadásához bizonyos ívszámok költségeivel (legalább száz pengővel) hozzájárulnak.

A Szerkesztő- és Kiadó-Bizottság tagjai

DOMANOVSKY ÁKOS, a pécsi Erzsébet-tudományegyetem könyvtárának igazgatója, ENYVVÁRI JENŐ, a budapesti Fővárosi Nyilvános Könyvtár igazgatója, FITZ JÓZSEF, a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi-Könyvtárának főigazgatója, GOMBÁS GÉZA, az Országos Központi Statisztikai Hivatal könyvtárának vezetője, KÁPLÁNY GÉZA, a Technológiai Könyvtár igazgatója, NYIREŐ ISTVÁN, a debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatója, PASTEINER IVÁN, a budapesti Egyetemi Könyvtár főigazgatója, PUSKÁS ENDRE, a szegedi Egyetemi Könyvtár igazgatója, RADÓ AURÉL, a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Könyvtárának igazgatója, SZINNYEI JÓZSEF, ny. egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia főkönyvtárnoka, TETTAMANTI JENŐ, egyetemi nyilvános rendes tanár, a Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kar Könyvtárának igazgatója (Sopron), TRÓCSÁNYI GYÖRGY az Országgyűlés Könyvtárának igazgatója, TRÓCSÁNYI ZOLTÁN, a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi-Könyvtárában főkönyvtárnok, a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete Könyvtári Szakosztályának képviselője, szerkesztő.

NEKCSEI DÖMÖTÖR BIBLIÁJA A WASHINGTONI LIBRARY OF CONGRESS-BEN.

1940 tavaszán a *The Hungarian Quarterly*-ben kisebb tanulmányom jelent meg Nagy Lajos külföldön lévő műkincseiről, melynek befejezésében utaltam arra, hogy nagyon sok olyan magyar kódex vagy ötvöstárgy lappanghat külföldön, melynek provenienciáját nem ismerik, egykori tulajdonosát jelző címerdíszük pedig vagy elpusztult, vagy megfejtethetlen a külföldi kutatók számára.¹ A kis cikkekre pár hónap múlva onnan kaptam választ, ahonnan a legkevésbé vártam; Amerikából. Miss META HARSEN a newyorki Morgan Library tisztviselője a *The Hungarian Quarterly* szerkesztősége útján közölte velem, hogy gyűjteményükben van az úgynevezett *Vatikáni Legendárium*nak (Roma, Vatikán cod. lat. 8541) egy eddig a magyar kutatók által nem ismert része, valamint a washingtoni Library of Congressben egy *kétkötetes biblia*, mely az első lapon lévő XVI. századi bejegyzés szerint 1545-ben ZULEMANNnak, I. FERDINÁND király kövétének tulajdonában volt. A *Biblia* miniaturái, stílus szempontjából nagyon közel állnak a *Vatikáni Legendárium*hoz. Véleménye szerint a Genesis oldalon lévő és minden bizonnyal a biblia egykori tulajdonosát jelző címer megfejtése közelebb vinne a kézirat készülési helyéhez és nemcsak stiláris, hanem datálási kérdéseket is megfejtene.

A levélhez mellékelte fényképek közül az egyik kétségtelen szoros kapcsolatot mutat a *Vatikáni Legendárium*mal, melynek magyar vonatkozásai közismertek.² Miss META HARSENNEL foly-

¹ DERCSÉNYI DEZSŐ: The treasures of Louis the Great. The Hungarian Quarterly. Vol. VI. 120—130. l.

² KARL L.: Notice sur un légendier historique conservé à Rome. Revue archéologique 1925. A magyar szentek legendájának mesterét Niccolò di Giacomo da Bologna magyar tanítványa személyében Gerevich Tibor határozta meg: L'arte antica Ungherese. Roma é. n. 10. l.: v. ö. Dercsényi Dezső: Nagy Lajos kora. Bp. [1941] 139—141.

tatott későbbi levelezés során sikerült tisztázni, hogy a Morgan Library-ban lévő példány miniatúráit a XVII. században szétvagdalták és egy papírkódexbe ragasztották fel. A newyorki könyvtár leválasztotta a miniatúrákat és a keretdísz alapján megpróbálta az eredeti lapokat összeállítani. Leírásuk szerint a 85 jelenetet ábrázoló töredékben a következő képek foglaltatnak: Jézus Krisztus életének későbbi szakából vett 49 jelenet, Szent János evangelistáról egy jelenet, idősebb Szent Jakab életéből 8, ifjabb Szent Jakabról 7 jelenet, Simon és Judásról 4, Szent Bertalanról 8, Szent János és Pálról két jelenet, Szent Kristófról négy, Szent Vitus és Szent Miklós életéből egy jelenet. Sajnos, amit jogosan remélhettünk volna, hogy a newyorki töredékben megtalálható Szent István királynak a vatikáni példányból hiányzó legendája, nem bizonyult be. A töredék magyar szempontból így is figyelemreméltó, nemcsak azért, mert érdemes a magyar vonatkozású emlék minden lapját nyilvántartanunk,³ hanem azért is, mert az általam ismert pár miniatúra, különösen a vir dolorumot ábrázoló,⁴ egészen magyaros, különösen a kunsüveges alak. A képek átvizsgálása után mindjobban valószínűsíthető tehát a magyar művészettörténetnek az az álláspontja, hogy az egykor többszáz miniatúrát magában foglaló kódexen egész műhely dolgozott Bolognában, festői között pedig magyar művészek is voltak.

*

Magyar szempontból sokkal értékesebbnek látszott a washingtoni Library of Congress gyűjteményében lévő kétkötetes biblia, melynek címlapját valóban magyar tulajdonos: NEKSEI DÖMÖTÖR címere díszíti. Már magából az elhelyezésből sem nehéz megállapítani, hogy a Genesis elejére helyezett és mindkét hasáb felett megismételt címer, melyet angyalok tartanak, a biblia tulajdonosának jelzésére szolgált. Maga a szorosavett címer kétszer feketével vágott ezüstszerű pajzsot ábrázol. A felső azurkék mezőben

³ Eddig a következő lapokat ismerjük, a vatikáni könyvtárban lévő törzsön kívül: LUKSICS PÁL több miniatúrával díszített lapot említ (Szent László ismeretlen legendája. Bp., 1930) párizsi magántulajdonban. BERKOVITS ILONA (MKSzle 1942, 84. l.) Seymour de Ricci-re hivatkozva szintén felemlít kettőt, amikhez a most ismertetett newyorki lapokat kell még számítani.

⁴ Képét közöltem Nagy Lajos kora, Bp. [1941] című munkám 140. lapján.

vörös ruhába öltözött, kezében kardot tartó ifjút látunk. (VII. tábla 1. kép) A címer tulajdonosát NEKCSEI DÖMÖTÖR I. KÁROLY tárnokmestere személyében vélem felismerni, akinek címerét két pecsét őrizte meg.⁵

Az egyik az Országos Levéltár (Sta. R. I.) 1323. évi április 8-án kelt oklevelen látható, míg a másik, épebb, négy évvel későbbi, a soproni levéltár (Dl. 95) 1327. december 6-án kelt oklevelén található meg. Az utóbbi pecséten a felirat is tisztábban olvasható: S. magri. Demet. f. A. [lex] andri d. g.nre Aba Tavarnco [rum D. Reg] is. maiusculái gyöngysoros keretben vannak foglalva. Maga a pecsétrajz kétszermetszett pajzsot ábrázol, mely fölött kardot tartó alak látható, tőle balra csillag, a pajzs két oldalán pedig a teret kitöltő indadísz. (VII. tábla 2. kép) Felületes összehasonlításra is kitűnik, hogy a pecsét és a biblia címerrajza nagyon közel áll egymáshoz, csupán a pecséten a kardot tartó alak nem a pajzs meghosszabbításában van komponálva, mint azt a biblia címlapján láthatjuk, hiányzik továbbá a biblia címeréből a csillag és a teljesen ornamentális jelentőségű indadísz. További bizonyítékul szolgál a biblián látható címer színezése is. A NEKCSEI-család címerének színeit nem ismerjük, az Aba-nemzetségét, melyből NEKCSEI DÖMÖTÖR is származott, CSOMA JÓZSEF rekonstruálta. Szerinte az ABA-nemzetség címerpajzsának színe ezüst, címerállata pedig, a sas, fekete lehetett, míg csőrében zöld koszorút tartott.⁶ A bibliában látható címer színei közül különösen a pajzs ezüst és a vágások fekete színe — a heraldikában legritkábban alkalmazott szín — egyezik az ABA-nemzetség címerének színeivel. A rajz és a színezés alapján kétségtelennek tartom, hogy a washingtoni biblia NEKCSEI DÖMÖTÖR címerét hordja és I. KÁROLY híres tárnokmestere számára készült. Kétségtelen az is, hogy a Genesis első lapján látható címer *a legrégebb festett címeres emlékün*k.

Természetesen a legnagyobb mértékben érdeklődtem a két amerikai kézirat, különösen a washingtoni kézirat után. A hosszadalmas és nehézkes levelezés mellett Dr. KOSÁRY DOMOKOS, a Teleki Pál tudományos intézet osztályigazgatója volt szíves ame-

⁵ VINCE GÁBOR: Három pecsét a középkorból. Arch. Ért. XIII. 1879, 229—231. I. BÁRÓ NYÁRY ALBERT: A heraldika vezérfonala. Bp., 1886, 226, XIII. tab. 97. Az itt közölt felvételt KUMOROVITZ L. BERNÁT egyetemi m-tanár úrnak köszönhetem.

⁶ CSOMA JÓZSEF: Magyar nemzetiségi címerek. Bp., 1904, 20. lap.

rikai tartózkodása alkalmából az értékes kódex fényképeit megszerezni, akinek e helyütt is legmelegebb köszönetemet fejezem ki.⁷ Az ő révén kevéssel Amerika hadbalépése előtt sikerült hozzájutni az értékes biblia valamennyi miniált oldalának fekete és színes fényképéhez.

Sajnos, a washingtoni könyvtár nem tudott felvilágosítást adni a biblia provenienciájáról, csupán annyit közölt, hogy angol magángyűjteményből került Washingtonba. Ez is több a semminél, mert ismerünk még egy angol magántulajdonból származó NAGY LAJOS-kori kéziratot az oxfordi Bodleian Library *Secretum Secretorum*át, mely MAGDELAINE HALL kézirataiból került a könyvtárba.⁸ Ez a körülmény is arra figyelmeztet, hogy az angol közgyűjtemények módszeres átvizsgálása még sok értékes meglepetést tartogathat számunkra.

Bár a kézirat provenienciáját nem sikerült megnyugtató módon tisztázni, valamint pontos bibliográfiai leírásával is adós maradok, mégis helyesebbnek tartottam a rendelkezésre álló anyag közreadását, miután az említett hiányokat csak majd a háború után lehet pótolni.

A kézirat első lapján a XVI. század közepéről való bejegyzés látható (amelyre később még visszatérek), magát a XIV. századi bibliát két rendkívül gazdagon miniált laptól eltekintve, 156 iniciálé díszíti, melyekből 116 figurális, 40 pedig ornamentális jellegű. Írása jól olvasható, nagyon tiszta, kéthasábos olasz írás. Az első miniált lap Szent Jeromosnak a bibliához írt bevezetését tartalmazza és gazdag festészeti dísszel ékes. A lap felső részén végigvonuló, sajnos, a kódex későbbi bekötésénél megcsontított miniatura Noe bárkáját és egy vadászjelenetet ábrázol, míg a szöveget kezdő *P* iniciáléban katedrán ülő és a bibliát magyarázó szerzetest látunk, bár e képet XIV. századeleji bolognai egyetemi előadás képének is tarthatnók. A lap baloldalán szélesen húzódo díszítés a bal alsó sarokban kuporgó alak vállain álló

⁷ Nem mulaszthatom el, hogy BALOGH JÓZSEFnek, a The Hungarian Quarterly igazgatójának, TÁPAI-SZABÓ GABRIELLÁnak a levelezéssel kapcsolatos segítségéért, ISTVÁNYI GÉZÁnak a XVI. századi bejegyzés pontos olvasásáért, TÖRÖK PÁLnak ugyancsak a bejegyzéssel kapcsolatos szíves felvilágosításaiért őszinte köszönetemet fejezzem ki.

⁸ JAKUBOVICH EMIL: Nagy Lajos király oxfordi codexe, a Bécsi Képeskrónika kora és illuminátora, MKSzele 1930, 382—393.

férfi kezéből indul ki és gazdag levéldíszből áll. A lapot alul az Űj-Szövetség kis tondókba komponált jelenetei díszítik. Angyali üdvözetet, Jézus születését és a három király imádását ábrázoló kis képecskéket ovális keretbe foglalt angyalfejek választják el egymástól és Szent Péter, illetve Pál mellképe zárja le. (I. tábla)

A következő iniciálé már Szent Jeromosnak Mózes öt könyvéhez írt bevezetéséhez készült és a szerzeteseknek bibliát átadó, trónon ülő püspököt ábrázol. A mi szempontunkból a következő lap a legjelentősebb, melyen a Szent Jeromos-féle bevezetés fejeződik be, illetőleg a Genesis kezdődik. Ezt a lapot felül a már említett, kétszer megismételt, angyaloktól tartott címer kereteli, két hasábjá között pedig a teremtés hat napját ábrázoló miniatura sorozat látható. A teremtés hat napját négy karéjból és élére állított négyszögből kombinált keretben mondja el a miniátor, mégpedig a bolognai miniatura szokása szerint úgy, hogy valamennyi kép főszereplője az Atyaisten. (II. tábla)

A lap alján lévő két miniatura közül az egyik nem szigorúan vett bibliai tárgyú és a kódex megrendelőinek képét is megőrizte, míg a második a Paradicsomból való kiűzetést ábrázolja.

A bevezetés alá helyezett miniatura Krisztust az életkönyvével ábrázolja. Architektonikus kiképzésű trónon ül Krisztus, baljában könyv, jobbát áldásra emeli. A trón körül szentek és angyalok, míg a trón lábainál egy templom felajánlásának jelenetét látjuk. Gótikus, egyhajós a szentély északi oldalához csatlakozó toronnyal díszített templommodellt jobbról egy kiterjesztett-szárnyú angyal, balról egy térdelő férfi tartja, illetve ajánlja fel. A férfi mellett felesége, aki nyilván a templom alapításában donátortársa volt. A térdelő asszony mögött Mária áll, mintegy ajánlva védenecit fiának. (VIII. tábla 2. kép)

Kevesebb problémát ad a másik miniatura, mely a bűbeesés, Paradicsomból való kiűzés és a kiűzött, dolgozó, szenvedő első emberpárt ábrázolja. A három jelenetet összefoglaló miniatura első két részében Ádám és Éva, csak úgy, mint a nő teremtésének jelenetében, mezítelenül, az utolsó részen pedig állatbőrbe öltözve jelenik meg.

Az első három lapnak gazdag miniált díszét a következő lapokon már hiába keressük. A kis képecskék festője legtöbbször megelégedett egy-egy iniciálé megfestésével, elvétele, mindössze három oldalon, gazdagabb levelekből és indából összeállított díszí-

téssel. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a biblia minden könyvét, gyakran az eléje írt Szent Jeromos-féle bevezetést díszítette iniciáléval. Különösebb érdeklődést az Ó-Szövetség, főképp a próféták iránt mutat, míg az Új-Szövetség illusztrálásánál egyáltalában nem emlékezik meg Jézus életéről, hanem meglegszik pár konvencionális iniciáléval. Sőt, Jézus életét ábrázoló iniciálét nem is találunk az Új-Szövetségi részben.

Az Ó-Szövetséget díszítő figurális díszítésű kezdőbetűk között a léviták könyvének első könyvéhez illesztett *V* iniciálé az Úrnak áldozatot bemutató Mózeset ábrázolja. Érdekesebb a Józsué könyvéhez festett kezdőbetű. (VII. tábla 3. kép) A szöveg szerint az Úr rábízza Izrael fiainak vezetését Józsuéra, míg az iniciálé az *E* betű felső részében komponált kivont kardot és könyvet tartó angyalt, a betű alsó részében pedig térdreereszkedő harcost ábrázol, aki előtt pajzsalakú zászló függ. Lehetséges, hogy a zászló, melynek színei egymást váltva függőleges sávokba helyezkednek el, szintén családi címert ábrázol, mert a XIV. század elején KAKAS MIKLÓSNAK (VII. tábla 4. kép) és KÖCSKI SÁNDORNAK hasonló rajzú pecsétjét ismerjük. Lehetséges azonban az is, hogy nem címerábrázolás céljából készült, annál inkább, mert KAKAS MIKLÓS, illetve KÖCSKI SÁNDOR családi kapcsolatait NEKCEI DÖMÖTÖRREL nem ismerjük.⁹

A Bírák könyvét bevezető *P* iniciálé Józsué halála után Izrael vezéreit mutatja be sisakkal, lándzsával és címerdíszes pajzsokkal. A Királyok negyedik könyvét bevezető, szintén *P* iniciáléban Acháb halálát látjuk. Nehémiás könyvének elején pedig az egész lapot körülvevő levéldísz mellett Jeruzsálem falainak leomlása miatt kesergő Nehémiást festette meg. (III. tábla)

Elvértve két iniciálé is került egy oldalra, mint Judit könyvé-nél, ahol Szent Jeromos bevezetését díszítő kezdőbetű mellett Judit történetének legfontosabb jelenetét, Holofernes lefejezését is bemutatja. Hasonlóképpen kettős iniciálé jutott Eszter könyvének bevezetéséhez, illetve első verseihez, mely közül az utóbbi a trónon ülő Asverus perzsa királyt és Esztert, alul pedig Amán felakasz-

⁹ Kakas Miklós pecsétje 1312 I. 23. oklevélen Orsz. Levéltár Sta. R. XVI., Köcski Sándor pecsétjével együtt közli Nyári id. munka, V. tábla, 39—40. ábra.

tását ábrázolja. (V. tábla 1. kép) Mint említettem, a Próféták könyveinek iniciáléi valamivel gazdagabbak és számuk is tekintélyesebb. (IV. tábla)

Feltűnő, hogy az új-szövetségi részben is megtartja miniátorunk eddigi gyakorlatát és csak a bevezetésekhez, illetve az egyes evangéliumoknak első verseihez illeszt iniciálét. (VI. tábla) Ezek is többnyire csak egy-egy evangélistát ábrázolnak, míg az Új-Szövetség eseményei hidegen hagyják a biblia illuminátorát. Elég egyhangú Szent Pál leveleinek illusztrálása, ahol tizenkét *P* iniciáléban tizenkétszer festette meg Szent Pál félalakját. (V. tábla 2. kép)

Az egyes oldalakat díszítő levélornamentika rendszerint az iniciáléből kinövő indadíszből áll, melynek szára és vége palmetta-levelekből virágozik ki. Nagyon gazdag a Nehémiás könyvét kezdő rész, melynek a lap három oldalát körülvevő indadísz alul hármas paragrafusszerűen kiszélesedik. A díszítés két oldalát apró kis köröcskék, magukban álló levelek élénkítik. (III. tábla)

A biblia miniatúra díszje félreismerhetetlen bolognai jellegzeteségeket mutat. Az alakok arcán és ruhakezelésén jelentkező bizánci hatás mellett az ornamentika alapjában véve franciás igazodása Bolognára utal, ahol a XIII. század végén, a következő század elején e két nagy stílus találkozása és egységes olasz stílusba való olvasztása megfigyelhető. Két nagy művészeti irány találkozott Bolognában és az egyetem mellett kialakuló, az intenzív jogi élettől is táplált könyvmásolás és könyvfestés e két nagy művészi irány szinte egyidejű befolyása alatt fejlődik. A XIII. század második felében a francia hatás erősebb, szinte egyeduralgó jellegű. Szent Lajos korának francia irodalma szétterjedve egész Európában magával viszi ugyanennek a kornak francia miniatúra stílusát is. A század végén és a XIV. század első felében megújuló bizánci hullám önti el az olasz könyvfestő műhelyeket, Nápolyt, Sienát, Bolognát, minden bizonnyal a nápolyi udvarban kedvelt görög kéziratok, behívott művészek hatására.¹⁰ Bolognában a már helyi elemekkel gazdagodott franciás könyvdíszítés magába olvasztja a délről jövő bizánci elemeket és az egyetem körül virágzó szépszámú könyvfestő műhelyekben megindul a

¹⁰ DVOŘÁK M.: Byzantinischer Einfluss auf die Miniaturmalerei des Trecento. Gesammelte Aufsätze zur Kunstgeschichte. München, é. n. 45—74.

különbféle irányból kapott elemek összehangolása az olasz művészet formaképzésre való alakítása.

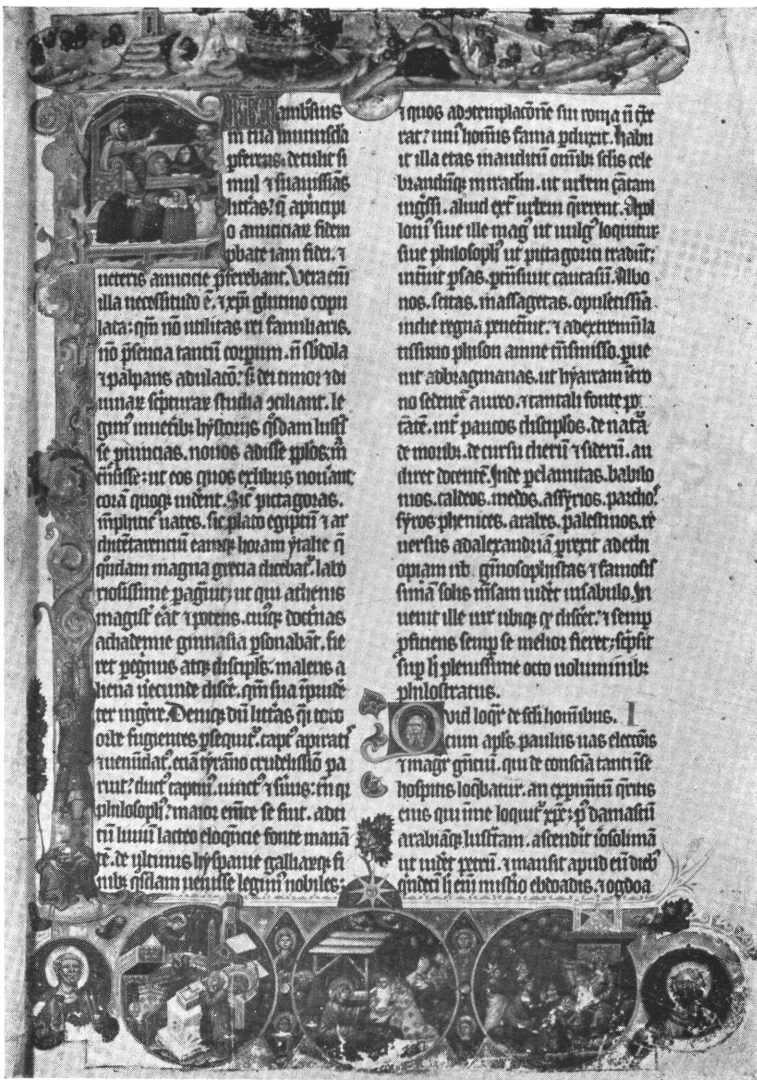
GEREVICH TIBOR, aki elsőnek tisztázta a bolognai miniaturák XIII. és XIV. századi stílustörekvéseit, fejlődésének irányát, a trecentó első felében három iskolát különböztet meg Bolognában. Az első áll legközelebb bizánci mintáihoz. A kerek arc, a két végén legörbülő száj, a rövid nyak, csakúgy bizánci hatásra vezethető vissza, mint a profil vagy az alakok teljes szembeállításának kedvelése. Jellemző erre az iskolára az architektúrának inkább mint dekoratív elemnek felfogása, ami végsőfokon francia eredetű, valamint a térérzék hiánya és a háttérnek mustrás, sokszor egyhangú kezelése.¹¹

A GEREVICH TIBOR által e csoportba sorolt kéziratok közül a legjellegzetesebb: a sienai Biblioteca Comunáléban lévő *Decretorum volumen commentari* című kézirat¹² rendkívül közel áll a washingtoni bibliához, annyira, hogy szinte azonos mester, vagy legalább azonos műhely munkájának látszik.

Különösen a *sienai kódex* címlapján (VIII. tábla 1. kép) és a *Nekcsei-biblia* Genesis oldalán látható, trónoló Krisztust ábrázoló miniaturák (VIII. tábla 2. kép) összevetése mutatja a két kódex közös származását. Mindkét kompozíció középpontja a széles, architektónikus kiképzésű, trónon ülő, kezében könyvet tartó, áldó Krisztus. A két alak frontális beállítottsága, a szakállal, dús hajjal és dicsfényel keretelt arctípus bizáncias merevsége, csakúgy azonos kézre mutat, mint a széles kezelt ruházat, vagy az áldást osztó kéz merev természetellenessége. Teljesen azonos az architektúra felépítése és kezelése is. Bár a sienai kézirat gazdagabb az architektónikus keret, NEKCSÉI DÖMÖTÖR *bibliáján* pedig fejlettebb, perspektívája tökéletesebb. Még olyan kis részletekben is, mint egyes építészeti tagoknál, párkányoknál, csúcsíveknél közeli rokonság áll fenn. Sőt mindkét miniaturánál feltűnik a trón lábazati részének mellképekkel való díszítése. Azonos az alakok frontális vagy teljes profil beállítása, amittől mindkét miniaturán csak ritkán tér el a

¹¹ GEREVICH, TIBORIO: Le relazioni tra la miniatura e la pittura Bolognese nel Trecento. Rassegna d'arte X. 1910, 31. l.

¹² VENTURI A. Storia dell' arte Italiana. Vol. V. La pittura del Trecento e le sue origini. Milano. 1907. 1009 l. 780. kép.

Mambians
 in tua munuscula
 pferens de cubicu
 muli et suauissimas
 lictas? qd apud
 o annuatiar fidem
 obare iam fidei. et
 ueteris amonice ptebant. Vera eni
 illa necessitudo e. et xpi gincino copu
 lata: qm no utilitas rei familiaris.
 no pferna tantu corpus. si scicola
 et palans aduicaco: si dei timor et
 unuar scipuar studia pstant. le
 gum inuicib: hystoris qdam luffi
 se pinnas. nouos aduie plos in
 cindisse: ut eos quos exibus nouam
 cora quocq uident. Sic pita gomas.
 mpirat uates. sic plato egypm et ar
 chitacennu canap horam pialie q
 quidam magna grecia dicebat. lato
 uosissime pagur: ut qui athenis
 magist car et potens. cuius doctnas
 achademie gymnasia psonabat. sic
 rer pognus atq discipis. malens a
 hena uecunde discere. qm sua spue
 ter ingere. Deniq diu lictas q toto
 oite fugientes psequit. capr aprati
 et uenidat. eua tyrano erubescit pa
 ruit: dicit capm. uincit et suus: in q
 philofophi: maior enim se fuit. ad
 eni luum lacteo eloqncie fonte manā
 re. de yltimus hypanie galharq: si
 cuba qdam uenisse legim nobiles:

et quos ad exemplacione sui rompa si fce
 rar: uni hominis fama pduer. habu
 ut illa etas in auctu omib: scis cele
 brandiq: miraclm. ut uetm caram
 ingssi. aliud est uetm qurere. Apol
 loni siue ille mag ut uulg loquur
 siue philofophi ut pita gouu tradit:
 uentur pfas. pntiur caucasii. Albo
 nos. scitas. massageras. opulentiā
 indie regna puenit. et ad extremā la
 tiffimo phison amne tiffimū. que
 ut abdragmanas. ut hyarram icto
 no fecerit auro. et cantali fonte po
 tate. ut pauos chulupbs. de nara
 de montu. de cursu dieru et sideru. au
 dieret doceret. inde pelamntas. babio
 tuos. caldeos. medos. assyrios. padio
 ffyros phenices. arates. palestinos. et
 uerfus ad alexandria pperit ad eam
 opiam ubi. gnosofophistas et famofis
 sima solis rissam uidet in sabulo. In
 uenit ille ut ubiq qd dicit. et semp
 pferens semp se melior fieret: scipit
 sup h plenissime octo uoluminib:
 philoftratus.

Quid loqr de scil homibus. I
 cum apst paulus uas electiois
 et magr grecu. qui de consilia tanti use
 hospitis loqbatur. an eximiu qruis
 eius qui tunc loquitur: qd damastu
 arabiaq: iustam. ascendit i solimā
 ut uidet petru. et mansit apud eū dies
 quida heni mīsto obdoadis. et godoa

Szent Jeromos bevezetése.
 Nekcsei-biblia, Washington,
 Library of Congress.

studia: homo dñi q̄ possunt latetiam.
 sibi inipiani sūt ad adueniē: r̄ qd̄ nesci
 ebāt dubius p̄tūle sententię. nos p̄ pal
 sione r̄ reuocōne et̄ n̄ tā p̄p̄iam qm̄
 hystoria scdm̄. alit̄ est̄ audita: alit̄ u
 ta n̄at̄. qd̄ melī intelligim̄: melī r̄ p̄f
 et̄. Audi q̄ emule: obrectato: astulta.
 n̄ d̄p̄ne. n̄ rep̄heto: sepe uagita: s̄ cofi
 et̄ cūctis ill̄ ap̄los p̄feto. p̄tore os r̄ r̄
 in sonar: os an̄ p̄p̄as r̄ sp̄uaha carul
 mata p̄stos lego: inq̄d̄ uilim̄ p̄ne q̄
 dñi inipies tenit̄. qd̄ leuore uolūis:
 qd̄ ignore aios q̄ me uctas: s̄ ubi in
 em̄lacoē r̄ uidi et̄ ar̄: it̄m̄q̄a heb̄os: dñi
 s̄az urbū magis s̄tūle. qd̄ ubi h̄er
 te r̄: nu uolūis n̄ h̄er. alit̄ ē h̄er se p̄a
 abap̄hs. uisipata r̄ctōia p̄banim̄: r̄
 em̄d̄a q̄a s̄tū r̄ceptāla lat̄na q̄ ḡra
 ḡra q̄ heb̄ea: uerū. h̄er se in uidos.
 s̄tū r̄ r̄ep̄o: desidi carūim̄: ur̄ quā
 me tantū op̄ s̄ubire fecisti. r̄ aḡnēti cr̄
 ordū capere. uolūis: u ues. quo possi
 eodem sp̄itū quo s̄ep̄i s̄tū r̄bi. inlati
 nūm eos cūstere sermōnem.
 Et̄ p̄tū p̄loḡ. Inup̄ r̄ biblia et̄ p̄
 mo l̄ter̄ genētes.

q̄ p̄ncip̄ s̄atur d̄s celū r̄ t̄ra. ita
 at̄ ēat̄ ianis r̄ naq̄a: r̄enepe
 se face abysfi: r̄ s̄p̄ d̄o s̄ebat̄ s̄
 ad̄s d̄y r̄ q̄ d̄s s̄iat̄ h̄er: r̄ s̄tā ē h̄er.
 r̄ uidi d̄s h̄er q̄ ēet̄ l̄da: r̄ d̄u uis̄
 h̄er r̄eneb̄os. r̄ p̄llat̄ q̄ h̄er d̄e
 r̄eneb̄os n̄aḡ s̄m̄p̄ ē ues̄t̄ em̄a
 ne: d̄ies un̄. d̄y r̄ q̄ d̄s s̄iat̄ s̄m̄
 r̄m̄q̄ in̄ed̄y aq̄e: r̄ d̄u uidi aq̄s
 ab̄ags. r̄ s̄er d̄s s̄m̄m̄: d̄u uis̄
 q̄ aq̄s q̄ ēat̄ t̄b̄in̄ am̄o. ab̄us
 q̄ ēat̄ s̄ s̄m̄m̄: r̄ s̄m̄ ē uado
 carū d̄s s̄m̄m̄ celū r̄ s̄m̄ ē
 ues̄t̄ r̄ m̄āe. d̄ies s̄eb̄os: d̄y r̄ u
 d̄s: r̄ aḡm̄. aq̄ q̄ t̄b̄elo s̄ illo
 un̄. r̄ app̄ar̄ ar̄ba. s̄m̄p̄ ē
 t̄a: r̄ uoc̄at̄ d̄s ar̄ba t̄ra: r̄ ḡra
 cōnēti: aq̄e ap̄p̄l̄at̄ m̄ar̄a: r̄
 uidi d̄s q̄ ēet̄ ton̄. r̄ aut̄. s̄er m̄
 ner̄ t̄ra h̄er b̄a ues̄t̄ r̄ fac̄et̄
 s̄m̄. r̄ lign̄ p̄m̄t̄ū r̄ q̄aōs s̄m̄
 t̄ū uq̄ gen̄ s̄m̄. t̄ū s̄m̄ in̄te
 met̄y s̄t̄ s̄ t̄ra. r̄ s̄m̄ ē t̄ra. r̄ p̄
 n̄l̄er̄ t̄ra lib̄a ues̄t̄. r̄ aff̄m̄ s̄
 m̄ uq̄ gen̄ s̄m̄. lign̄ q̄ fac̄es
 s̄m̄: r̄ h̄is uis̄ q̄ s̄m̄ s̄m̄ s̄m̄
 s̄m̄ s̄m̄. r̄ uidi d̄s q̄ ēet̄ ton̄. s̄at̄
 t̄q̄ ē ues̄t̄ r̄ m̄āe. d̄ies t̄d̄ d̄y
 ar̄ d̄s. s̄iat̄ l̄uata s̄m̄m̄m̄. r̄
 d̄u uidi die ar̄ nocte: r̄ s̄t̄ r̄ s̄m̄
 r̄ ep̄a r̄ d̄ies r̄ aq̄s: h̄er ar̄ s̄m̄
 s̄m̄ celū. r̄ uis̄ t̄ra r̄ s̄m̄ ē t̄ra.
 s̄er d̄s d̄y m̄ aḡ l̄uata: h̄er
 maī s̄ p̄et̄ d̄ies l̄uata: m̄ s̄p̄

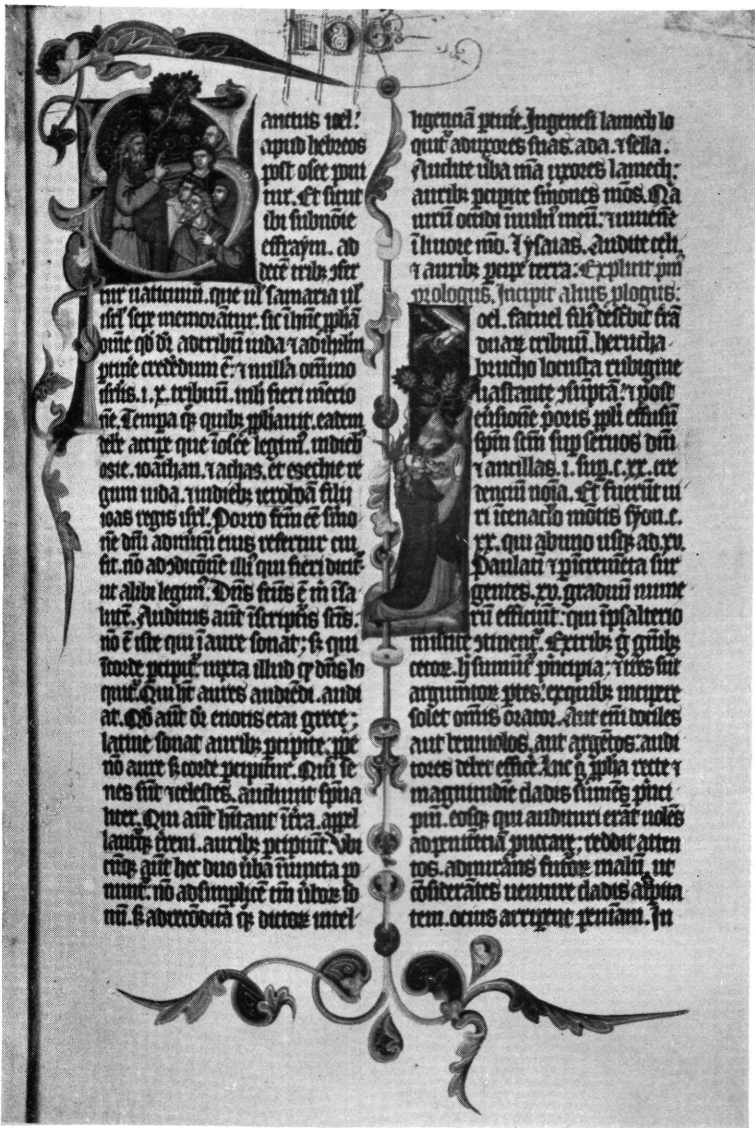
A Genesis első könyve.
 Neksei-biblia, Washington,
 Library of Congress.

Et ba nec
me filii
elidit. Et fac
mi e munde
catley. an
no xx. rego
eram mltu
his castro.
Et uenit anani unus de fratr. meis.
Et inuic epuda? et regam eos de in
dos qui reman. et sup erat de capti
uitate re libm. Dixerunt in. q. rema
ferit. et reduci fut de captiuitate idm
punita. i. iusticie magna fut. noq
lino. Imur. quib. distigat. e. i. p. uer. ei
sobuste fut igni. Cuius audisse uer
ba huerim. sed. i. stem. i. hui. dicitur
mltis. i. remanab. i. coraba. an faciem
ni cel. i. dxi. Quo dicit dicit. dicit. dicit.
magne. an. scribil. qui custodis par
ni. i. m. an. cu. hui. qui diligunt. te. uul
tobur. mada. tua. i. fac. auris. tua
absultas. uoch. ni. apu. ut. a. u. a. s. o. o.
nem. su. tu. qua. ego. o. u. o. i. a. te. h. o. b. e.
nere. i. d. e. p. i. l. u. s. i. s. t. i. l. i. u. s. t. u. s. r. o. g. i.
t. u. p. r. e. s. i. l. i. u. e. i. s. t. i. q. u. i. b. p. e. r. a. u. i. t.
t. i. e. g. o. i. t. o. m. p. r. e. s. n. i. p. e. c. a. u. i. t. q. u. i.
t. a. t. e. s. e. q. u. i. t. s. u. i. i. n. o. c. u. s. t. o. d. u. m. i. m. a.
d. a. t. u. r. e. m. o. n. i. a. s. r. u. d. i. c. i. a. q. p. r. e. p. o. s. t.
m. o. y. s. i. f. a. n. a. l. t. u. o. M. e. n. t. o. t. e. m. q. u. o. d.
m. a. d. a. s. t. i. m. o. y. s. i. f. i. l. i. o. t. u. o. d. i. c. i. s. C. u. m.
t. u. s. i. g. n. e. s. i. f. i. l. i. u. s. e. g. o. d. i. s. p. o. s. t. a. m. u. o. s. i.
p. r. o. s. i. f. i. r. e. t. a. m. i. n. i. a. d. u. n. e. r. e. t. u. o.

diatis preta mea i faciatu ea: eia
si alpuer filius adextrema cel. de
congabo uos: i. iduca uiloci que ele
gi. ut hitare nosi mei du. i. t. p. i. ser
u tu i p. i. s. t. u. s. q. s. r. e. d. e. m. i. s. t. i. s. t. o. n.
t. u. d. i. n. e. t. u. a. m. a. g. n. a. i. m. a. n. u. t. u. a.
u. a. l. i. b. a. O. b. l. e. c. o. u. n. e. s. i. c. a. u. r. i. s. t. u. a.
a. r. d. e. n. s. a. d. o. b. n. e. s. u. i. t. u. r. a. d. o. i. o. n. e. s.
f. i. l. i. o. s. t. u. o. s. q. u. i. n. o. h. i. c. t. u. n. i. e. n. o. s. i. t. u. i.
i. d. e. r. i. g. e. s. u. i. t. u. i. h. o. d. i. e. i. d. a. e. i. m. i. a. n.
a. n. u. r. u. h. i. c. E. g. o. e. n. i. e. r. a. m. p. r. i. m. e. r. a.
Dactū ē aut iudē II Regis.
i. u. s. t. i. a. n. o. x. x. a. r. a. g. e. r. e. s. r. e. g. i. e.
i. u. m. i. e. r. a. t. a. n. e. i. i. l. e. n. a. m. u. u. u. d. i. r. e.
u. r. e. g. i. i. e. r. a. m. q. i. l. a. n. g. u. i. s. a. n. f. a. c. i. e. m.
r. e. g. i. s. D. i. x. i. t. i. n. r. e. x. Q. u. e. u. u. l. t. e. u. u. s.
r. e. s. i. s. t. i. s. e. c. i. t. e. e. g. e. r. u. o. u. i. d. e. a. n. n. o. e.
h. i. f. r. u. s. t. i. s. h. i. m. a. l. u. m. n. e. s. t. i. o. q. u. i. c. o. d. e. t. u. o.
e. i. t. u. m. u. a. l. d. e. a. c. u. m. i. s. i. s. i. d. i. x. i. r. e. g. i.
D. e. x. i. e. t. u. u. u. u. e. Q. u. e. n. o. m. e. r. a. t. u. l.
t. u. s. m. i. s. q. u. i. c. i. u. i. t. a. s. t. o. m. s. e. p. u. l. t. i. c. r. o. u. i.
p. i. s. m. i. d. e. s. e. r. a. e. i. p. u. r. e. c. a. u. s. c. o. b. u. l.
t. e. s. u. i. t. i. g. n. i. Et a. i. t. i. n. r. e. x. O. q. u. a. t. e.
p. u. l. t. i. l. a. s. Et o. r. a. m. d. i. m. c. e. l. i. i. d. i. x. i. t. a. d.
r. e. g. e. m. S. i. u. i. d. e. t. t. o. n. i. r. e. g. i. i. f. i. p. l. a. c. e. t.
s. e. r. u. i. s. t. u. s. a. n. f. a. c. i. e. m. a. m. u. t. m. i. t. a. s.
m. e. i. u. i. d. e. a. t. a. d. u. c. i. t. a. t. e. s. e. p. u. l. t. p. i. s. m. i. e.
i. e. d. i. f. i. c. a. t. o. e. a. D. i. x. i. t. i. n. r. e. x. i. r. e. g. i. n. a.
q. i. s. e. d. i. c. a. t. u. p. r. a. e. i. i. i. p. s. a. d. o. q. u. o. t. e. m. p. u. s.
e. r. e. t. u. e. r. t. u. s. i. q. u. i. u. e. l. l. e. r. i. s. Et p. l. a.
c. u. a. n. u. l. t. i. r. e. g. i. s. i. n. a. s. i. t. u. e. i. t. e. c. o. d. i.
t. u. i. e. t. e. m. p. i. i. d. i. x. i. r. e. g. i. S. i. r. e. g. i. u. i. d. e. t.
t. o. n. i. e. p. l. a. s. r. e. e. i. n. a. d. d. u. r. e. s. r. e. g. i. o. i. s.

Nehémiás, vagy Ezdrás második könyve.
Neksei-biblia, Washington,
Library of Congress.

Ametus uel:
 apud hebreos
 post osee ponitur.
 Et sicut ibi subnoie
 effraym. ad
 dec tribu: iter
 tur uationum. que ul sarnaria ul
 sicut sepe memoratur. sic ihuic pñā
 omne qd dicitur uada i aduham
 pñā credendum ē: i nulla octimo
 strās. i. x. tribuū. nisi fieri mēto
 ne. Tempa qz quibz pñāuit eadem
 uel arige que iosec legim. iudici
 osee. iachan. i achas. et esechie re
 gum uida. i iudicibz: ieroboā filij
 isas regis isrl. Porro scim ē sñō
 ne dñi admittit eius referre cui
 fit. nō aduocū illi qui fieri dicit
 ut alibi legim. Dñs sñs ē in isa
 hui. Audimus autē i scriptis sñs.
 nō ē iste qui i aure sonat: s; qui
 sonat pñā: uera illud qz dñs lo
 quit. Qui ut aures audiēdi. audi
 ar. qd autē dicitur enoris etat grece;
 latine sonat auribz: pñāuit. que
 nō aure s; corde pñāuit. Quā se
 nes sūt uelētes. audiunt spñā
 hui. Qui autē hñt iura. apēl
 lantē sñā. auribz pñāuit. In
 cūqz autē her duo ūba sumpta uo
 uunt. nō aduocū ē tñ dñs lo
 quū. s; aduocū qz dicitur intel

ligenā pñā. In genei iamech lo
 quit aduocōes suas. ada. i sella.
 Audite ūba mīa pñāuit lauedi:
 auribz pñāuit sñōnes mōs. Quā
 uerū occidi inibi meū. i uicē
 i huore mō. i ysaias. Audite celi
 i auribz pñāuit terra. Et pñāuit pñā
 uologus. Incipit alius pñāuit:
 oel. faciel fili testōr sñā
 uenax tribuū. herucha
 leucho locusta rubigine
 uastante i iudicā. i post
 cūstōie portis pñā effūsi
 spñā sñā sup ieruos dñi
 i ancillas. i. sup. c. xx. cre
 tencū uōia. Et fuerūt in
 ri ienatio motis sñō. c.
 xx. qui ab uno usqz ad xii
 Paulati i pñāuitēta sñā
 gentes. xii. graduū mūne
 rī effūsi. qui ipsalterio
 multū uincat. Et auribz qz gñā
 ceoz. s; sumūt pñāuit. iuris sūt
 argumōe pñā. ex quibz incipit
 solet omnis oratio. Aut em uolēs
 aut tremulos. aut argēdos. audi
 uoces dñi effūsi. In qz pñā recte i
 magnitudie dades sumēs pñā
 pñā. eoz. qui audimēti erāt uolēs
 ad pñāuitēta pñāuit. reddat atten
 tos. admirāns fūre malū. ne
 cōsiderātes ueniret dades ad pñā
 tem. ocius accipere pñāuit. In

Joel profeta könyve.
 Neksei-biblia, Washington,
 Library of Congress.

ha. Luxuriosam
 nomini autem spacio
 turbaret ista? et
 ins. Dies autem me
 ab hebreis iu-
 nit? igitur aude
 presentem diem.
 cupio prologum illud he-
 uarius
 ostendat esse uicium
 nimis hebreorum
 et ubi expressius
 ab ubi edico uulga-
 ritimosis hinc i-
 boye similibus: traher-
 us ea que ex tempore
 potant et audiri;
 tribus disciplinis.
 tate. quibus: ubi

desiderat.
 sui x. et in
 alphabeti
 licam feci
 l. lxx. in
 studioso
 hebreorum
 malum?

Si
 ut
 ut
 in
 du
 su
 ap
 lar
 ut
 cial
 ne.

1

Iniciálék a Nekcsei-bibliából.

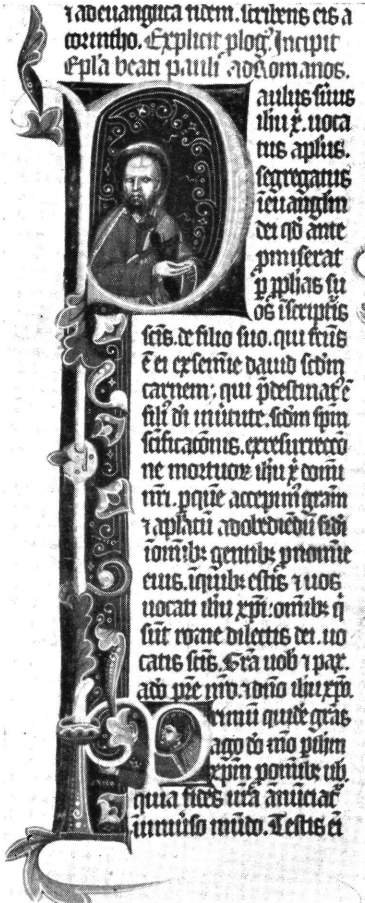
1. Eszter könyve. 2. Szent Pál rómaiakhoz írt levele.
 Washington, Library of Congress.

et ad euangeli-
 corintho. Explicit
 prologus. Incipit
 epistola beati pauli
 apostoli ad romanos.

Dignus sumus
 illi x. nota
 nus apostolus.
 segregatus
 ierusalem
 dei quod ante
 promiserat
 pro populo
 quod scripsit

scis de filio suo. qui factus
 est et ex semine dauid secundum
 carnem; qui predestinatus est
 filii dei in uirtute secundum spiritum
 sanctificationis. ex resurrectione
 mortuorum ihesu x. et comi-
 tati. propter que accepimus gratiam
 et apostolatus ad obediendum fidei
 in omnibus gentibus: prout uoluit
 eius. in quibus estis et uos
 uocati ihesu christi: omnibus que
 sunt uocati dilectis dei. uo-
 catis sanctis. Gratia uobis et pax
 a deo patre nostro et domino ihesu christo
 semper.

Quia fides uera amittit
 in multis modis. Testis est

2

it;
 s
 t
 bi
 m
 u
 in
 m
 a
 ta
 cip
 in
 his
 de
 ulfa
 per
 uo
 o. p
 pro
 nu
 act
 s. ta
 a
 ce
 alie

Ap
 i
 bu
 ds
 rat
 On
 i
 sin
 Qd
 erat
 bon
 luce
 yph
 mit
 erat
 testi
 um
 ut o
 Noi
 testi
 lunt
 que
 hōmē uenietē i
 do erat; i mūdū
 mūdū cū nō cogn
 i sui cū nō recer

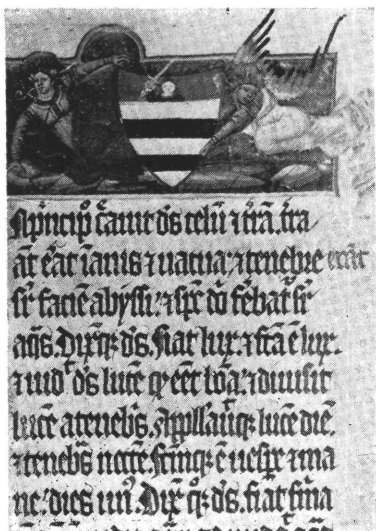
1

uoluntis agnosce. In
 hortacionis? qm qui
 gat unū sūt. Qui
 prāt? deus est. Ex
 Incipit euangeliū
 Incipit
 filij dei
 facta p
 to angli
 tuā? qu
 tuā an
 in desen
 rectas
 fuit ioh
 tisans?
 pēne u
 rū. Et c
 omnis i
 solimū
 sabant
 flumē.
 Et erat iohes i
 li. 7 zona pellicea cu
 tas 7 mel siluestre e
 dicens. Veniet forcu
 sum dignus pcuri

2

Iniciálék a Nekksei-bibliából.

1. Szent János evangélista. 2. Szent Márk evangélista.
 Washington, Library of Congress.

1

2

3

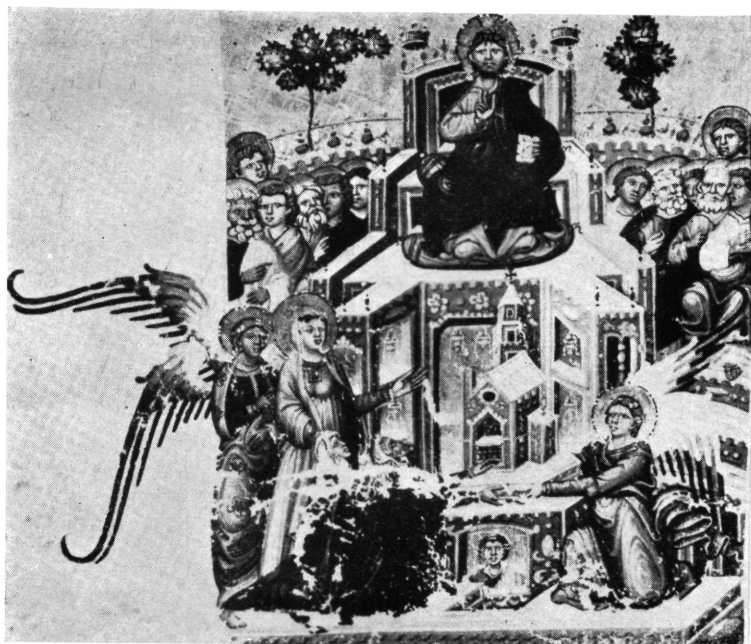

4

1. Címerdísz a Nekcsei-biblia Genesis oldalán.
2. Nekcsei Dömötör pecsétje, 1327.
3. Inicialé Józsué könyvéhez a Nekcsei-bibliában.
4. Kakas Miklós pecsétje, 1312.

I

2

1. Miniatura a „Decretorum volumen commentari“ c. kéziratból.
Siena, Biblioteca Comunale.

2. Miniatura a Nekcsei-biblia Genesis oldaláról.

könyvfestő. Mindkettőnél feltűnik az alakok aránylag rossz proporcionálása, a rövid nyak, valamint a szemöldöknek túlzott hangsúlyozása, vagy a száj jellegzetes megoldása. A *Nekcsei-biblia* színesszárnyú angyalai a *sienai kódexen* tiarát és koronát hoznak. A jelenetet lezáró mustrás háttér ugyanazokból az elemekből áll, csak valamivel gazdagabb a sienai kézirat. További kapcsolatokra mutat a sziklás, kietlen táj valamint a jellegzetes faábrázolás is. Bár a lombos fáknak egymásmellé-helyezett, világos, sötétkék, vörös foltokkal való, szinte impressionista ábrázolása nem a bolognai miniátor találmánya, hanem valószínűleg a sienai festészetből származott át Bolognába. Végül mindkét kézirat iniciáléira jellemző a háttér semleges világoskék színe, melyre miniátorunk fehér fedőfestékekkel apró díszeket, arabeszkeket rajzolt.

A többi e csoportba tartozó, egy műhelyből kikerült kézirat festészeti dísze nem áll ennyire közel a *Nekcsei-bibliához*. A salzburgi Szent Péter apátság könyvtárának, „*Gregorii IX. P. M. Decretales*“ című kézirat (XII. 7). és az „*Archidiaconum super decretalium*“ (Salzburg Stud. Bibl. V. 1. A. 2.) fejlettebbnek látszik a *Nekcsei-bibliánál*. Közelebb állanak még az ugyanott őrzött (V. 2. A. 2.) „*Johannis Andreae Bononiensis liber de sexto Decretalium*“ című kézirat miniaturái, bár bizonyos szempontból (arcok alakítása, térképezés) fejlettebbnek látszanak.¹³ Végül e csoporthoz tartozik a bolognai Museo Civico 86. számú „*Matricola e Statuti d. Drappieri dell' a. 1339*“ kézirat, melynek pontos datálása lehetővé teszi az egész csoport korbéli elhelyezését a XIV. század harmincas éveire.

A washingtoni *Nekcsei-bibliát* stiláris kapcsolatai ehhez a műhelyhez kötik. Készülésének időpontját a Genesis elején lévő NEKCSEI-címer alapján is meghatározhatjuk.

NEKCSEI DÖMÖTÖR I. KÁROLY uralkodása alatt vezetőszerpet játszik, lévén feltűnően hosszú ideig, 1316—1338-ig, a király tárnokmestere. Életéről ma sem tudunk többet, mint amit PÓR ANTAL a múlt század végén megállapított.¹⁴ Munkásságát és

¹³ Az itt felsorolt és a salzburgi könyvtárakban lévő kéziratokra vonatkozólag: HANS TIETZE: Die illuminierten Handschriften in Salzburg. Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Österreich. Bd. II. Leipzig, 1905.

¹⁴ PÓR ANTAL: Lipóczi és Nekcsei Demeter és Sándor. Századok, 1890, 20—43. l.

jelentőségét HÓMAN BÁLINT gazdaságtörténeti kutatásai alapján ismerjük.

Az ABA-nemzetség lipóczi ágából származott s már ősei is szerepet játszottak a királyi tanácsban, nemcsak mint vitéz, — hanem finom műveltségű emberek. A XIII. század folyamán NEKCSEI birtoka megszerzésével új előnevet vett fel a család, amit gyakran a LIPÓCZIVAL együtt használtak.

Dömötör — e néven a családban harmadik — testvérével, Sándorral már a század elején ott állt I. KÁROLY mellett. Sándor, a rozgonyi hős, a hadban vitézkedett, Dömötör inkább a király tanácsosai között emelkedik ki tudásával. Valószínű, hogy valamelyik külföldi egyetemen tanult — feltehető, hogy a magyaroktól annyira kedvelt Bolognában — erre mutat ránkmaradt oklevele és levele, melyeknek fogalmazása ékes latinságról tanúskodik. Ugyancsak nagy műveltségének tudható be, hogy az I. KÁROLYVAL Nápolyból jövő DRUGETH FÜLÖP, későbbi nádor, őt apjának fogadja és magát fiának nevezi. Alig szilárdul meg I. KÁROLY uralma, NEKCSEI DÖMÖTÖR 1316-ban már a király tárnokmestere és a nádor melletti legfontosabb tisztséget egészen haláláig, 1338-ig viseli. Maga a hosszú időtartam is azt igazolja, hogy I. KÁROLY pénzügyi és gazdasági reformjaiban vezető szerepe volt, ha ugyan nem az ő javára kell írni teljesen a nagyszabású reformok elgondolását és kivitelezését is. Munkásságának eredménye, hogy az országot a XIV. század első évtizedének pénzügyi csődjéből kivezette, sőt a regale gazdálkodáson nyugvó új pénzügyi szervezet kiépítésével az egész ország Nagy Lajoskori hatalmának alapjait is lerakta.¹⁵

Ki kell emelni nagy önzetlenségét, hatalmas befolyását nem fordította magánbirtokainak növelésére, abban az időben, amikor az elkobzott birtokokból új főnemesség vagyoni alapjai kerültek ki. De így is az ország tizenöt leggazdagabb családjá közé számított, főképen a Felvidéken és Erdélyben elterülő birtokai alapján. Valószínűleg 1338-ban érte utól a halál, mert a tárnokmesteri szék 1339 januárjában még üresedésben van. PÓR ANTAL szerint a pálosok szent Keresztről és az Üdvözítőről elnevezett kolostorában helyezték nyugalomra, melynek a baranyai

¹⁵ HÓMAN BÁLINT: A magyar királyság pénzügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában. Bp., 1921.

Csatár nevű birtokát adományozta és a kolostor kegyúri jogát vejével, GARAI PÁLlal együtt gyakorolta. Fiú leszármazottja nem maradt, három leányáról is a század második felében megszűnnek az adatok.

Az ország első méltóságának viselője, akit műveltsége és egyéni kiválósága is méltóvá tett erre a tisztségre, minden bizonytalansággal nem volt érzéketlen a művészettel szemben sem. Az a biblia, mely címerét hordja, nyilván NEKCSEI DÖMÖTÖR rendelkezésére készült Bolognában, mellyel e korban Magyarországnak állandó és erős kapcsolatai állottak fenn.

A bolognai egyetem a XIV. század folyamán egyike volt magyaroktól leggyakrabban látogatott külföldi főiskolának. Jogi egyetemének híre és népszerűsége már az Árpádok alatt is vonzotta a felső tanulmányokra vágyó magyar fiatalokat. I. KÁROLY uralma alatt pedig több Bolognában tanuló névszerint is ismerünk. Kettő — LÖRINC később váci püspök és MIKLÓS nyitrai főesperes — rectori méltóságot is viselt és közülük különösen az utóbbi, kit PÓR ANTAL DÖRÖGDI MIKLÓSNak nevez, jut I. KÁROLY idejében vezető szerephez.¹⁶ 1316—17-ben volt a bolognai egyetem rectora, majd hazatérve nyitrai főesperes, később pozsonyi prépost. 1327-ben a királyi kápolna ispánja, két év múlva pedig választott esztergomi érsek, de I. KÁROLY ellenzése miatt TELEGDI CSANÁDNak engedte át az érseki széket. DÖRÖGDI MIKLÓS nem járt rosszul engedékenységgel, mert Esztergom helyett az egri püspökséget kapta a pápától. Feltehető, hogy NEKCSEI DÖMÖTÖR figyelmét ő irányította a bolognai könyvmásoló műhelyekre, melyeket mint egykori bolognai tanuló, majd az egyetem rectora, jól ismert. Bolognában ez időben számos scriptóriumban folyt a másolás és legalább három miniátor műhely dolgozott. Ugyanekkor kiterjedt könyvkereskedői szervezet terjesztette a könyvmásoló műhelyek munkáit szerte Európában. Ennek tudhatjuk be, hogy alig van nagyobb könyvtár, mely XIV. századi bolognai kézirattal ne rendelkezne.

NEKCSEI DÖMÖTÖR a három vezető műhely közül az elsőben rendelhette meg bibliáját a század harmincas éveinek elején. Abban a műhelyben, melyet ma még kellően nem ismert kapcsolatok

¹⁶ PÓR ANTAL: Adatok a bolognai és padovai jog-egyetemen a XIV. században tanult magyarokról. Századok 1897, 769—795. l.

fűztek Magyarországhoz, hiszen innen nőtt ki a század közepén NICCOLÒ DI GIACOMO DA BOLOGNA, a bolognai miniatúra-festészet legizmosabb tehetsége, iránytmutató mestere. Köztudomású viszont az is, hogy NICCOLÒ köréhez tartozott az az ismeretlen magyar miniator, aki az úgynevezett *Vatikáni Legendárium* magyar szentek legendáját ábrázoló lapjait festette.

A *Nekcsei-biblia* további sorsát nem ismerjük. Valószínű, hogy osztozott a magyar műkincsek megszokott sorsában és a mohácsi vész után vagy török kézre, vagy Bécsbe került. Ezt a két lehetőséget adja az első lapon lévő XVI. századi bejegyzés,¹⁷ mely, sajnos, a kódex sorsáról semmit nem említ. A bejegyzés alapján csak annyi valószínű, hogy a biblia a XVI. század közepén ZULEMANNak, I. FERDINÁND követének (?) birtokában volt. ZULEMAN elmondja, hogy 1545-ben elrabolták őt követtársaitól, Drinápolyba hurcolták, szörnyen megkínózták. Részletesen elmondja azt is, hogy a szultán elé is került, aki I. FERDINÁND terve felől vallatta.

Részt vesz a perzsa hadjáratban és Tebris ostrománál is (1548). Lehetséges, hogy az utolsó, sajnos teljesen olvashatatlan

¹⁷ Ego Zuleman, qui fui orator regis Ferdinandi anno domini 1545, eodem anno furtum me tractat (?) me a sociis meis citra pontem, qui vocatur Mvzthappa passa Hwpry et recta me duxerunt in civitatem Derenapol vincitus variis modis atque cruciatus, ut non possum calamo depingere, egique in eadem civitate apud quendam chaws nomenque suum Ezze, qui non parvis supliciis affecit per mensem unius dimidii, quem etiam maledixi diei in quantitates fui, quia dederat me in manus servitorum, quibus etiam linguam ignoscabam etc. Dictus chaws duxit me ad curiam chessaris in dicta civitate, ubique fui cum cessare facie ad faciem misitque me ad Bywkodam ibique misit mihi asperos II. millia medio Hyrdat passe, qui eodem tempore fuit kapuagha ipseque me perconctatus est de omnibus, que tractat rex Ferdinandus una baronibus suis, egoque respondy illi juxta voluntatem meam. Ceterum venimus cum cessare Constantinopolim egique In Bywkoda tribus annis ibique magnam tristitiam passus sum, quia nullum honorem habui, sed purgabam stercora sociorum meorum qui me plus facty sunt atque maiorem habuerunt. Post annos III ibique profectus fuy cum cessare adversus kezel bass usque ad Tepris venimus, deinde post tres dies reversi fuimus ad Wan, quod castrum usque novem dies detemporimus non visus sponte se dedit multa vysitamus tamen non est necesse, illa nobis scribit... In dicta domo videlicet Haznas tanta mala passus sum, non non possum calamo depingere juxta voluntatem dei illud fuit datum....

sorok elmondják, miként jutott a biblia ZULEMAN kezeibe. Feltehető, hogy a török udvarban megkedveltetve magát jutott a kézírathoz, de valószínűbb, hogy I. FERDINÁND kárpótolta szenvedéséért ezzel az ajándékkal. Ez utóbbi feltevést az is támogatja, hogy a bejegyzés nem épp hízelgő szavakkal emlékezik meg a törökök bánásmódjáról. Feltűnő csak az, hogy I. FERDINÁND ZULEMAN nevű követéről semmit sem tudunk. 1545-ben ADURNO, ennek halála után társa, J. M. MALVEZZI volt az osztrák követ a portánál. Egyik név sem olyan, melyet ZULEMANNAL azonosítanánk. ADURNO 1545-ben panaszt emel a pasák előtt egyik emberének elrablása miatt.¹⁸ Valószínű hogy ZULEMAN a követség személyzetéhez tartozott, évek mulva kiszabadulva a törökök kezéből följegyzéseiben már a jóhangzású orator-követ rangot adja magának. Erre mutat stílusa, s meglehetősen lapidáris konyhalatinsága is. Visszakerülve I. FERDINÁND udvarába, valószínű, hogy a király ezzel a bibliával kárpótolta, ő pedig első lapjára feljegyezte elrablásának, kínoztatásának történetét. Hogyan került ZULEMAN kezéből angol tulajdonba a biblia, ma még nem tudjuk, később talán ezeket a kérdéseket is megoldja egy szerencséskezű kutató.

Elmondottakból kitűnik, hogy NEKCSEI DÖMÖTÖR bibliája, sajnos, nem a magyar könyvfestészet emléke, de jelentősége így sem lebecsülendő. Kétségtelen bizonyítéka annak, hogy I. KÁROLY uralkodása alatt nemcsak a királyi család, vagy főpapjaink, hanem a világiak között is voltak olyan mecénások, kiknek művészeti pártoló tevékenysége a magyar könyvfestés kialakítására is buzdítóan hatott. Az a körülmény pedig, hogy első festett címeres emléküNKET őrizte meg, különösen értékesé teszi a bibliát számunkra. Arra is figyelmeztet a *Necsei-biblia*, de a newyorki Morgan Library-ban lévő töredék is, hogy az angol és amerikai gyűjtemények sok olyan emléket őriztek meg, melynek felkutatása, beillesztése a magyar művészet, a magyar kultúra fejlődésének történetébe elsőrendű kötelessége lesz szakembereinknek, mielőtt a határok megnyílnak.

DERCSÉNYI DEZSŐ.

¹⁸ TÖRÖK PÁL szíves közlése.